

VAI TRÒ CỦA GIẢNG VIÊN TRONG XÂY DỰNG MÔI TRƯỜNG VĂN HÓA SƯ PHẠM TRƯỜNG ĐẠI HỌC

✍ NGUYỄN QUANG BÌNH* - NGUYỄN VĂN MINH**

Ngày nhận: 15/7/2023

Ngày phản biện: 30/8/2023

Ngày duyệt đăng: 15/9/2023

Tóm tắt: Bài viết tập trung làm rõ vai trò của giảng viên trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học. Đây là sự tổng hòa các giá trị văn hóa vật chất, tinh thần do các thành viên sáng tạo và hưởng thụ, phù hợp với hoạt động sư phạm của nhà trường. Trên cơ sở đánh giá khái quát yêu cầu đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, tác giả đề xuất một số biện pháp chính nhằm tiếp tục phát huy vai trò giảng viên trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học trong giai đoạn hiện nay.

Từ khóa: Giảng viên; môi trường văn hóa; sư phạm; trường đại học; vai trò.

ROLE OF THE LECTURERS IN BUILD CULTURE ENVIRONMENT PEDAGOGY UNIVERSITY

Abstract: The article focuses on clarifying the role of lecturers in building a university pedagogical cultural environment. This is a combination of material and spiritual cultural values created and enjoyed by members, in line with the school's pedagogical activities. On the basis of a conceptual assessment of the requirements for fundamental and comprehensive innovation in education and training, the author proposes a number of key measures to further promote the role of lecturers in building a pedagogical cultural environment of universities in the current period.

Keywords: Lecturers; cultural environment; pedagogy; university; role.

1. Đặt vấn đề

Xây dựng môi trường văn hóa là nội dung quan trọng trong xây dựng nhân cách con người, hình thành lối sống, nếp sống chuẩn mực, là yếu tố nền tảng xây dựng xã hội tốt đẹp, nhân văn, đồng thời, phản ánh sự tiến bộ xã hội. Trong hoạt động giáo dục và đào tạo, đặc trưng lớn nhất của môi trường văn hóa sư phạm là môi trường chứa đựng những khuôn mẫu hình thành, phát triển nhân cách con người. Ở các trường đại học, giảng viên chính là chủ thể - chủ đạo trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm lành mạnh.

2. Vai trò của giảng viên trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học

Môi trường văn hóa sư phạm trường đại học là hệ thống giá trị vật chất, tinh thần, chuẩn mực, truyền thống, các thiết chế và cảnh quan văn hóa hình thành trong quá trình phát triển của nhà trường, tạo nên bản sắc riêng, được thể hiện trong các hình thái vật chất, tinh thần và hoạt động của các thành viên trong trường đại học. Về thực chất, môi trường văn hóa sư phạm trường đại học là toàn bộ những giá trị vật chất và tinh thần được gắn kết với nhau thành một chỉnh thể thống nhất, tạo thành những điều kiện, hoàn cảnh hiện thực về văn hóa sư phạm cho

quá trình hình thành, nuôi dưỡng và hoàn thiện nhân cách của các chủ thể trong quá trình giáo dục và đào tạo ở các giai đoạn phát triển nhất định. Những yếu tố cốt lõi cấu thành môi trường văn hóa trường đại học bao gồm: Con người có trình độ văn hóa sư phạm; hệ thống các quan hệ ứng xử văn hóa sư phạm; hệ thống các hình thái hoạt động văn hóa sư phạm; hệ thống các thiết chế và cảnh quan văn hóa sư phạm. Các chủ thể trong môi trường văn hóa sư phạm trường đại học bao gồm giảng viên, sinh viên, công chức và người lao động; trong đó, giảng viên - với vị trí và vai trò chủ thể - chủ đạo trong quá trình dạy học - là nhân tố quan trọng trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học lành mạnh, phong phú.

"Nhiệm vụ của giáo dục là rất quan trọng và vẻ vang, vì nếu không có thầy giáo thì không có giáo dục" [6, tr.345]. Đội ngũ nhà giáo chính là lực lượng nòng cốt, trực tiếp, quyết định kết quả truyền thụ tri thức, bồi dưỡng kinh nghiệm thực tiễn, phát triển năng lực cho người học, bảo đảm cho người học sau khi tốt nghiệp có nền tảng tri thức vững vàng, kinh

* Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng.

** Trường Sĩ quan Chính trị, Bộ Quốc phòng.

nghiệm thực tiễn phong phú, gắn sát với chức danh đào tạo. “Phát huy vai trò của gia đình, nhà trường và xã hội trong xây dựng văn hóa và hoàn thiện nhân cách con người” [2, tr.2]. Xây dựng đội ngũ giảng viên vững mạnh là điều kiện quan trọng hàng đầu để đổi mới, nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo nói chung, xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học nói riêng. Có thể khái quát vai trò giảng viên trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học trên ba vấn đề cơ bản sau đây:

Một là, giảng viên có vai trò là chủ thể xác định và xây dựng các hệ giá trị, chuẩn mực văn hóa sư phạm. Giảng viên có vị trí chủ đạo, có vai trò định hướng vô cùng quan trọng đối với sự tiếp nhận của sinh viên. Giáo dục và đào tạo trong trường đại học phụ thuộc tất yếu vào quan niệm giáo dục, tác phong mẫu mực và sự đoàn kết, thống nhất của tập thể giảng viên trong hình thành, phát triển nhân sinh quan, giá trị quan đúng đắn, cao đẹp cho sinh viên và cho chính bản thân các giảng viên: “Xây dựng môi trường văn hóa một cách toàn diện ở gia đình, nhà trường, cộng đồng dân cư, trong các cơ quan đảng, nhà nước, đoàn thể, doanh nghiệp để văn hóa thực sự là động lực, đột phá phát triển kinh tế, xã hội, hội nhập quốc tế” [4, tr.262]. Môi trường văn hóa sư phạm trường đại học có tính tương tác do giảng viên và sinh viên cùng tạo ra, trong đó, giảng viên đóng vai trò chủ đạo. Tập thể giảng viên xác định, xây dựng các mục tiêu giá trị và chuẩn mực trong giao tiếp công việc, trong ứng xử cuộc sống, tạo ra bầu không khí tốt trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học. Mỗi phát ngôn, hành vi của giảng viên đều ảnh hưởng rất lớn đến môi trường văn hóa sư phạm trường đại học. Việc dạy học của giảng viên ở các trường đại học là một loại hình công việc mang tính chuyên môn, chịu trách nhiệm truyền thụ tri thức và kỹ năng, bồi dưỡng tinh thần đổi mới sáng tạo, định hướng hoàn thiện nhân cách cho sinh viên. Quy chuẩn đạo đức, hành vi của giảng viên ảnh hưởng trực tiếp đến đồng nghiệp, sinh viên, nhà trường và xã hội. Sự ảnh hưởng, sức hấp dẫn từ nhân cách của giảng viên qua từng lời nói, hành động đại diện cho phương hướng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học. Với các đồng nghiệp, đó là sự chia sẻ về chuyên môn, nghiệp vụ, cùng nỗ lực trong việc thực thi, hiện thực hóa các mục tiêu và sứ mệnh trường đại học. Với sinh viên, đó là truyền đạt kiến thức, chia sẻ và định hướng các giá trị và kỹ năng sống, bồi dưỡng nhân tài cho nhà trường và xã hội.

Hai là, giảng viên có vai trò dẫn dắt, nêu gương trong thực hiện các giá trị, chuẩn mực văn hóa sư phạm. Giảng viên có tri thức sâu, rộng, phương pháp

giảng dạy khoa học, tấm gương sáng về đạo đức, lối sống, tác phong làm việc, nêu gương trong mọi công việc, nói đi đôi với làm, thực sự là “tấm gương về đạo đức, tự học và sáng tạo” đều mang tính định hướng giáo dục, tạo ra động lực học tập tốt, hứng thú say mê nghiên cứu ở sinh viên. Vì thế, hình ảnh, phong cách làm việc và lối sống của giảng viên ảnh hưởng lớn đến đồng nghiệp, sinh viên: “Nhiệm vụ của các cô giáo, thầy giáo rất nặng nề nhưng rất vẻ vang. Muốn làm tròn nhiệm vụ đó thì phải luôn luôn gương mẫu về mọi mặt, không ngừng bồi dưỡng đạo đức cách mạng, lập trường chính trị; phải ra sức đoàn kết giúp đỡ nhau cùng tiến bộ” [7, tr.475]. Giảng viên thông qua các hoạt động sư phạm trực tiếp định hướng, giáo dục các chuẩn mực, giá trị cho sinh viên, đảm bảo xây dựng môi trường văn hóa trường đại học phát triển lành mạnh. Trong quá trình giảng dạy, giảng viên không chỉ đơn thuần trang bị, định hướng, gợi mở tri thức, mà còn trao truyền tình thương, sự tâm huyết để kiến thức, văn hóa trở thành niềm tin, động lực thúc đẩy sinh viên điều chỉnh nhận thức, thái độ và hành vi, khơi dậy ý chí vượt qua khó khăn, chiếm lĩnh tri thức khoa học, đóng góp trí tuệ cho công cuộc xây dựng đất nước.

Ba là, giảng viên có vai trò tiên phong đấu tranh phòng, chống nhận thức, hành vi phản giá trị, lệch chuẩn mực văn hóa sư phạm. Thực tiễn hiện nay cho thấy, “môi trường văn hóa, xã hội tiếp tục bị ô nhiễm bởi các tệ nạn xã hội, tham nhũng, tiêu cực” [4, tr.84]. Giảng viên là lực lượng nòng cốt phê phán, lên án các hiện tượng chà đạp lên giá trị, sứ mệnh thiêng liêng của nhà trường, thương mại hóa giáo dục, để cao giá trị vật chất và đồng tiền, không sâu sát đến quá trình dạy và học, hủy hoại môi trường văn hóa sư phạm trường đại học. Từ thực trạng “đạo đức, lối sống trong gia đình, học đường và xã hội có mặt xuống cấp đáng lo ngại, gây bức xúc cho xã hội” [5, tr.72], giảng viên tích cực, chủ động ngăn chặn, đẩy lùi văn nạn bạo lực trường học, tình trạng vi phạm nguyên tắc thực hành dân chủ trường học, những luồng tư tưởng ngoại lai, cổ súy cho lối sống nhanh, sống gấp, sống thử, sống chỉ biết hưởng thụ, các loại tà đạo,... Kịp thời ngăn chặn, phát hiện và loại trừ những biểu hiện tiêu cực, những hành vi lệch chuẩn, bảo đảm môi trường văn hóa sư phạm trường đại học lành mạnh, an toàn, thân thiện. Trong các hoạt động sư phạm, bản thân giảng viên tự điều chỉnh thái độ, hành vi, ứng xử, tự soi, tự sửa theo khuôn phép nghề nghiệp, từ đó, đạo đức, nhân cách được rèn luyện, phát triển toàn diện cả về nhận thức, thái độ chính trị, chuẩn mực hành vi đạo đức và tác phong, lối sống mô phạm. Giảng viên là người mẫu mực về chuyên môn, nhân cách, đạo đức, lối sống để

làm tròn chức năng truyền tải tri thức, văn hóa, lấy cái tốt đẩy lùi cái xấu, góp phần phát triển nhân cách sinh viên.

3. Một số giải pháp phát huy vai trò của giảng viên trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học hiện nay

Xây dựng môi trường văn hóa là một trong những nhiệm vụ quan trọng hàng đầu của sự nghiệp xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, nhằm “Tạo ra ở các đơn vị cơ sở (gia đình, làng, bản, xã, phường, khu tập thể, cơ quan, xí nghiệp, nông trường, lâm trường, trường học, đơn vị bộ đội...), các vùng dân cư (đô thị, nông thôn, miền núi...) đời sống văn hóa lành mạnh, đáp ứng nhu cầu văn hóa đa dạng và không ngừng tăng lên của nhân dân” [3, tr.59-60]. Trước sự phát triển mạnh mẽ của khoa học công nghệ và yêu cầu đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, phát triển con người, Đại hội XIII của Đảng khẳng định giải pháp nâng cao chất lượng đội ngũ nhà giáo là khâu then chốt có tính quyết định đến thực hiện mục tiêu phát triển giáo dục và đào tạo, trong đó có xây dựng môi trường văn hóa sư phạm: “Chú trọng đào tạo, đào tạo lại đội ngũ giáo viên đáp ứng yêu cầu đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, đào tạo” [4, tr.232]. Để phát huy vai trò giảng viên trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học hiện nay, cần tập trung thực hiện có hiệu quả một số giải pháp cơ bản sau đây:

Một là, tiếp tục nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các tổ chức, các lực lượng gắn với tổ chức thực hiện chặt chẽ, khoa học quy trình, phương thức tuyển chọn, đào tạo, quy hoạch, sử dụng đội ngũ giảng viên.

Tiếp tục đẩy mạnh công tác tuyên truyền, vận động, giáo dục nhằm nâng cao nhận thức của toàn xã hội về vị trí, vai trò của môi trường văn hóa trong sự phát triển bền vững, cũng như nội dung của xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học. Tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục, nâng cao nhận thức, trách nhiệm về ý nghĩa, tầm quan trọng của văn hóa trong sự nghiệp đổi mới, trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc; gắn với triển khai thực hiện tốt Nghị quyết Trung ương 5 khóa VIII, Nghị quyết Trung ương 9 khóa XI, Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng, những nội dung chỉ đạo của đồng chí Tổng Bí thư tại Hội nghị văn hóa toàn quốc năm 2021. Đẩy mạnh tuyên truyền, giáo dục, làm cho mọi tổ chức, lực lượng trong các trường đại học nắm vững quan điểm, chủ trương, phương châm xây dựng, phát triển đội ngũ nhà giáo của Đảng và Nhà nước, đặc biệt là nhận thức sâu sắc vị trí, tầm quan

trọng của việc chăm lo xây dựng đội ngũ giảng viên có đủ trình độ, năng lực hoàn thành tốt nhiệm vụ giáo dục và đào tạo trong tình hình mới. Tiếp tục tập trung thực hiện hiệu quả các chương trình, đề án về xây dựng văn hóa trong trường học, tăng cường giáo dục lý tưởng cách mạng, đạo đức, lối sống, kỹ năng sống, khơi dậy khát vọng cống hiến cho sinh viên.

Xác định rõ chủ trương, giải pháp thực hiện quy hoạch đội ngũ giảng viên gắn với các khâu đánh giá, tuyển chọn, đào tạo, sử dụng, quản lý cán bộ. Xây dựng kế hoạch, điều chỉnh, bổ sung quy hoạch và tuyển chọn đội ngũ giảng viên; thực hiện công khai, dân chủ trong đào tạo, sử dụng, đề bạt, bổ nhiệm. Về nguồn tuyển chọn, chú trọng xét tuyển chọn số sinh viên tốt nghiệp loại khá, giỏi, có đủ tiêu chuẩn về phẩm chất, năng lực, sức khỏe và nguyện vọng. Kiên quyết đưa ra khỏi ngành những giảng viên không đủ tiêu chuẩn về phẩm chất chính trị, đạo đức, hạn chế về trình độ chuyên môn, nghiệp vụ. Về số lượng, chú trọng phân bổ đủ theo yêu cầu tổ chức, biên chế, bảo đảm vừa có lực lượng cơ bản, chủ yếu, vừa có lực lượng dự bị. Về chất lượng, tăng cường tổ chức bồi dưỡng kiến thức toàn diện về chuyên môn, năng lực sư phạm, tác phong, phương pháp công tác, khả năng vận dụng lý luận với thực tiễn gắn với tự học, tự rèn của đội ngũ giảng viên. Về cơ cấu, tập trung củng cố, kiện toàn đội ngũ giảng viên theo hướng “chuẩn hóa, trẻ hóa”, bảo đảm có sự kế thừa và kết hợp vững chắc giữa các độ tuổi, trình độ học vấn, kinh nghiệm thực tiễn.

Hai là, tăng cường rèn luyện, bồi dưỡng đội ngũ giảng viên vững vàng về lý luận, phong phú về thực tiễn, chuẩn mực về phương pháp, tác phong công tác.

Chú trọng đào tạo, bồi dưỡng, trang bị cho đội ngũ giảng viên ở các trường đại học có trình độ, năng lực toàn diện, kiến thức chuyên sâu theo lĩnh vực, môn học giảng dạy và kỹ năng, phương pháp sư phạm tốt; khả năng tư duy khoa học, sáng tạo, biết gắn lý thuyết với thực hành, lý luận với thực tiễn. Đặc biệt chú trọng khơi dậy, phát huy lòng yêu nghề, vinh dự, trách nhiệm, luôn là một tấm gương tiêu biểu về phẩm chất đạo đức, lối sống, tích cực, sáng tạo; không ngừng nâng cao trình độ học vấn, kỹ năng, phương pháp sư phạm và kinh nghiệm thực tiễn: “Các cô, các chú là những thầy giáo, những cán bộ giáo dục đều phải luôn luôn cố gắng học thêm, học chính trị, học chuyên môn. Nếu không tiến bộ mãi thì sẽ không theo kịp đà tiến chung, sẽ trở thành lạc hậu” [7, tr.273-274]. Nâng cao kiến thức thực tiễn, nắm chắc đối tượng sinh viên, giảng dạy sát yêu cầu nghề nghiệp, chức trách của sinh viên sau khi tốt nghiệp ra trường.

Tổ chức chặt chẽ các lớp tập huấn nghiệp vụ sư phạm, nhất là các phương pháp dạy học tích cực; cập nhật các thông tin về tình hình thế giới và trong nước. Xây dựng kế hoạch và tổ chức nghiêm túc, có chất lượng các hội thi, các hoạt động phương pháp gắn với tăng cường mở các lớp học ngoại ngữ, tin học cho đội ngũ giảng viên. Chú trọng bồi dưỡng khả năng ứng dụng hiệu quả công nghệ thông tin vào công tác giảng dạy, đồng thời, coi trọng hướng dẫn, rèn luyện kỹ năng thực hành cho sinh viên, nhất là khả năng tự nghiên cứu, vận dụng linh hoạt, sáng tạo khi thực tiễn có sự thay đổi, phát triển. “Đẩy mạnh việc “Học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh”; thực hiện nghiêm các quy định về nêu gương đối với cán bộ, đảng viên, nhất là với cán bộ lãnh đạo, người đứng đầu các tổ chức trong hệ thống chính trị, đội ngũ những người làm công tác giáo dục” [1, tr.4]. Tăng cường hoạt động khảo sát, lấy ý kiến phản hồi của các cơ sở, tổ chức, doanh nghiệp, cá nhân sử dụng về chất lượng làm việc của sinh viên sau khi tốt nghiệp; kịp thời điều chỉnh chương trình, nội dung đào tạo phù hợp và sát thực tiễn.

Ba là, chú trọng tạo lập môi trường sư phạm thuận lợi, nhất là môi trường làm việc và chính sách đãi ngộ cho đội ngũ giảng viên.

Quan tâm xây dựng môi trường sư phạm ở các trường đại học lành mạnh, tạo lập không gian sáng, xanh, sạch, đẹp, trang bị đầy đủ các thiết bị hiện đại cần thiết phục vụ cho hoạt động giảng dạy, học tập, nghiên cứu khoa học: “Xây dựng và thực hiện các chuẩn mực văn hóa trong lãnh đạo, quản lý. Chú trọng xây dựng môi trường văn hóa công sở lành mạnh, dân chủ, đoàn kết, nhân văn; đẩy lùi bệnh quan liêu, bè phái, mất đoàn kết, chủ nghĩa cơ hội và thực dụng” [4, tr.144]. Duy trì nghiêm các quy chế, quy định trong giáo dục và đào tạo, xây dựng bầu không khí dân chủ, kỷ cương, văn hóa, đoàn kết, thống nhất, yêu thương, giúp đỡ nhau cùng hoàn thành nhiệm vụ; giải quyết hài hòa mối quan hệ giữa các lực lượng sư phạm, nhất là mối quan hệ giữa giảng viên và sinh viên. Thực hiện tốt công tác thi đua, khen thưởng, xây dựng, nhân rộng tập thể, cá nhân giảng viên xuất sắc, mô hình, cách làm hiệu quả, điển hình tiên tiến trong công tác giáo dục và đào tạo.

“Đổi mới mạnh mẽ chính sách đãi ngộ, chăm lo xây dựng đội ngũ giảng viên và cán bộ quản lý giáo dục là khâu then chốt. Sắp xếp, đổi mới căn bản hệ thống các cơ sở đào tạo sư phạm, thực hiện đồng bộ các cơ chế, chính sách và giải pháp để cải thiện mức sống, nâng cao trình độ và chất lượng đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục” [4, tr.139]. Thường

xuyên quan tâm, chăm lo, nâng cao đời sống vật chất, tinh thần, thực hiện tốt các chế độ, chính sách của Đảng và Nhà nước; quan tâm đúng mức, hài hòa, hợp lý đến các vấn đề thiết yếu cho đội ngũ giảng viên, tạo môi trường sư phạm lành mạnh, tốt đẹp, giúp đội ngũ giảng viên ở các trường đại học yên tâm phấn đấu, vươn lên hoàn thành tốt nhiệm vụ: “Có cơ chế, chính sách, giải pháp để xây dựng môi trường văn hóa thật sự trong sạch, lành mạnh, cải thiện điều kiện hưởng thụ văn hóa của nhân dân” [4, tr.144]. Xây dựng các trường đại học thực sự là môi trường văn hóa sư phạm trong sạch, lành mạnh; là môi trường giáo dục văn hóa, rèn luyện toàn diện về lý tưởng, phẩm chất, nhân cách, lối sống, thể chất, giáo dục truyền thống lịch sử, văn hóa và truyền thống cách mạng cho sinh viên.

4. Kết luận

Môi trường văn hóa sư phạm chính là linh hồn cho sự phát triển của các trường đại học, phản ánh tinh thần học tập, bản sắc và theo đuổi giá trị của nhà trường. “Nếu không có thầy giáo dạy dỗ cho con em nhân dân, thì làm sao mà xây dựng chủ nghĩa xã hội được? Vì vậy, nghề thầy giáo rất là quan trọng, rất là vẻ vang” [7, tr.402]. Giảng viên là chủ thể - chủ đạo trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học. Việc nhận thức đúng đắn vị trí, ý nghĩa và phát huy tối đa vai trò đặc biệt của giảng viên trong xây dựng môi trường văn hóa sư phạm trường đại học sẽ góp phần nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo, xây dựng văn hóa xã hội lành mạnh, tiến bộ và hiện đại. □

Tài liệu tham khảo

1. Ban Chấp hành Trung ương, *Kết luận số 76-KL/TW về “Tiếp tục thực hiện Nghị quyết số 33-NQ/TW của Đảng khóa XI về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước”*, Hà Nội, ngày 04/6/2020.
2. Ban Chấp hành Trung ương, *Báo cáo “Kế thừa, phát huy truyền thống văn hóa dân tộc; xây dựng, phát triển văn hóa sau 35 năm tiến hành công cuộc đổi mới đất nước; các định hướng, giải pháp chủ yếu nhằm phát triển văn hóa, con người Việt Nam theo tinh thần Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng”*, Hà Nội, ngày 22/11/2021.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (1998), *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.
4. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập I, NXB Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.
5. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập II, NXB Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.
6. Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, tập 10, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.
7. Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, tập 14, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.
8. Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, tập 15, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.